

ПРОФИЛДИК ОКУТУУ – ҮЗГҮЛТҮКСҮЗ БИЛИМ БЕРҮҮНҮН БАСКЫЧЫ КАТАРЫНДА

Аннотация

Макалада орто мектептин жогорку класстарын профилдик окутуунун актуалдуулугу, максаттары жана милдеттери жазылган.

В статье описана актуальность, цели и задачи профильного обучения старшеклассников средней школы.

This article involves the profile teaching that means continuous educational step and its importance purpose and task.

Түйүндүү сөздөр: профилдик окутуу, үзгүлтүксүз билим берүү, илимий-педагогикалык камсыздоо, адистештирүү, базалык окутуу, элективдик окутуу, академиялык программа, прикладдык программа.

Кыргыз республикасынын жалпы билим берүүчү мектептеринде билим берүүнүн сапатын дүйнөлүк заманбап деңгээлге жеткирүү бүгүнкү күндүн талабы. Жаңы муунду окутуунун мамлекеттик стандарты түзүлгөн. Анда окуучуларды жалпы маданий жана инсандык жактан өнүктүрүү, үзгүлтүксүз билим берүүнү жана өзүн-өзү өрчүтүүнү калыптандыруу, билим берүүнүн нравалык баалуулуктарын түшүнүү, окуучулардын жекече, курактык, психологиялык, физиологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алуу каралган. Заманбап билим берүүнүн стандарты компотенттүү мамиле жасоо идеясына таянат (окутуунун практикалык багытын ишке ашыруу, реалдуу тиричилик көйгөйлөрүн чечүү үчүн маалыматтарды табуу, жаратуу, колдонуу жөндөмдөрүн, ыктарын калыптандыруу). Мектептердеги окутуунун жана тарбиялоонун мурдагы теориясы коомдун жаңы талаптарына, профилдик окутууну ишке ашыруунун шарттарына жана жыйынтыктарына карама-каршы. Үзгүлтүксүз билим берүүнүн баскычы катарында мектептерде профилдик окутууну илимий-методикалык камсыздоонун теориялык негиздерин иштеп чыгуу, окуучуларды инсандык жана кесиптик жактан өнүктүрүү зарылдыгы келип чыкты.

Ошондуктан билим берүүнүн үзгүлтүксүз баскычы катарында табигый илимий циклдагы предметтерди мектептерде профилдик окутуу процессин илимий-педагогикалык камсыздоонун мазмунун жана түзүлүшүн иштеп чыгуу маселеси турат. Бул маселени чечүү үчүн төмөнкүдөй максаттарды аткаруу зарыл.

1. Үзгүлтүксүз билим берүүнүн баскычы катарында табигый илимий циклдеги предметтерди мектептерде профилдик окутууну уюштуруунун максатын, милдетин, функциясын, маңызын, өзгөчөлүгүн аныктоо.
2. Профилдик окутууну илимий-педагогикалык камсыздоонун моделин, педагогикалык шарттарын, принциптерин иштеп чыгуу, педагогикалык жандашууларды негиздөө.
3. Профилдик окутуунун мазмунун тандоону жана түзүүнү ишке ашыруу.
4. Профилдик окутуунун (профилге чейинки окутууну камтыйт) окуу-усулдук жагын жана окутуунун технологиясын негиздөө менен иштеп чыгуу.
5. Профилдик окутууну илимий-педагогикалык камсыздоонун эффективдүүлүгүн эксперимент жүзүндө текшерүү. [1]

Биздин коомго заманбап билимдүү, адептүү, чечкиндүү, кызматташууга жөндөмдүү, аракетчил, конструктивдүү, өлкөнүн тагдырына кайдыгер карабаган инсандар зарыл. Мектепте иштегендер 8-класстан баштап окуучулардын кээ бир предметтерге болгон кызыгуусу жогорулап, айрым предметтерге болгон кызыгуу жоголгондугун билишет. Бирок ага карабастан мугалимдер өздөрү окуткан предметти жашоодо эң зарыл деп, окуучу каалабаса да таңуулашат. Ошондуктан бүгүнкү күндө жалпы билим берүүчү

мектептердин жогорку класстарына окуучунун кызыгуусуна, мүмкүнчүлүгүнө, талабына, келечектеги тандаган кесибине ылайыктуу профилдик окутууну киргизүү муктаждыгы жаралды.

Профилдик окутуу деген бул жалпы билим берүүчү мектептердин жогорку баскычында окутууну жекелештирүүгө, окуучуну ийгиликтүү социализациялаштырууга, о.э. мектептин жогорку баскычын орто жана жогорку кесиптик билим берүүчү мекемелер менен кооперациялоого багытталган адистештирилген даярдоо системасы. Профилдик окутуунун проблемалары боюнча М.В.Артюхова, М.И.Губанова, Л.Ф.Иванова, Н.И.Калугина, А.Г.Каспржак, М.Л.Кондрюхина, М.В.Левит, А.С.Максимовалар өздөрүнүн эмгектеринде жазышкан. Дүйнөлүк тажрыйбаларга таянсак, көпчүлүк мамлекеттерде профилдик окутууну киргизүү билим берүүнүн бир кыйла функционалдуу жана эффективдүү болушуна мүмкүндүк түзөт. Өспүрүм курактагы балдарды өз кызыкчылыктарына, жөндөмдүүлүктөрүнө жана кесип тандоого байланыштуу турмуштук пландарын жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгү менен камсыз кылат.

Ю.К.Бабанский, М.А.Мельникова, Н.М.Шахмаева, И.Э.Уэнт билим берүүнүн өзгөчө формасы катары окутууну дифференциациялоо маселелери боюнча өздөрүнүн изилдөөлөрүн жүргүзүшкөн.

Жогорку класстын окуучуларын профилдик окутуунун мазмунуна ылайык окуу планы төрт блоктун камтыйт:

1-блок (базалык) – жалпы билим берүүчү базалык стандарт менен бардык окуучуларга жана профилдерге милдеттүү түрдө окутулат.

2-блок (профилдик) – белгилүү профилдерге багытталган предметтер базалык окуу планынын негизинде тереңдетилип окутулат.

3-блок (элективдик-тандоо) – мектептин окуу планынын компонентинин эсебинен окуучулардын тандоосу боюнча предметтер милдеттүү түрдө окутулат. Базалык жана профилдик окутуунун чегинен чыгат.

4-блок – окуу практикалары, проекттер, изилдөө иштери.

Профилдик окутууну тиешелүү кесиптерге адистештирүүгө ылайык окуучунун жана ата-энелердин суроо талаптарынын негизинде, мектептер мүмкүнчүлүгүнө жараша жүргүзүшөт. Адистештирүү- медицина, өндүрүштүк технология, айыл чарба технологиясы, психология, котормочу, аскердик иш, фитодизайнер, экология ж. б.

Мисалы, экологиялык багыттагы профилдерге «Ден-соолук жана курчап турган чөйрө», «Цитологиянын жана гигиенанын негиздери» деген курстар, айыл чарба багытындагы профилдерге «Өсүмдүктөрдүн физиологиясы», «Өсүмдүк өстүрүүчүлүктүн негиздери», «Жаныбарлардын физиологиясы», «Генетика жана селекция» курстары өтүлөт.

Биология боюнча сабактан тышкаркы иштер окуучуларды окутуу-тарбиялоо процессинин активдүү формасы болуп эсептелет. Анын мазмуну жана методикасы мугалимдин тажрыйбасынан, мүмкүнчүлүгүнөн жана окуучулардын кызыгуусунан көз каранды. Сабактан тышкаркы иштер атайын мекемелерде (экологиялык борборлордо, ооруканаларда, лабораторияларда, СЭСтерде жана башка организацияларда) жүргүзүлөт. Мындай иштөө негизги жана биологиялык билим берүүнүн кошумча түрлөрүнүн ортосунда тыгыз байла-нышты пайда кылат. Окуучуларда нерсени баалай билүүгө, экологиялык жүрүш туруштун нормаларын сактай билүүгө, таза кандуу жашоо образына үйрөнүүгө мүмкүндүк түзүлөт.

Адистештирилген программа менен окуганда окуучулардын чыгармачылык потенциалы өнүгөт. Профилдик класста окуучулар бир багыттуу ой жүгүртүшөт.

Профилдик мектептерде окутууда мамлекеттик стандарттын, билим берүүнүн концепцияларынын негизинде окутуунун программасына ылайык календардык–тематикалык план түзүлөт.

Профилдик окутуу профилдик эмес окутуудан айырмаланып, кеңири масштабдагы окутуунун методдорун жана формаларын, сабактан тышкаркы иштерди колдонот.

Сабактарда окуучулар өз алдынча иштеп, талкуулап, кызыктуу мисалдарды келтиришип, жыйынтыктарды чыгарышып, өтө жогорку активдүүлүктү көрсөтүшөт. Окуучулар дайыма эле мугалимдин айтып бергенин кабылдай бербейт, өзү аракеттенип, жыйынтык чыгарса өмүр бою эсинен чыкпайт. Окуучулар өз алдынча иштеш үчүн маалымат компьютердик технологияны (МКТ) пайдалануу да жакшы натыйжа берет. Негизги жана кошумча адабияттар менен иштөө профилдик класстардын окуучулары үчүн эң зарыл билимдин булагы. Интернеттен алынган маалыматтар да окуучуларга жардам берет.

Профилдик класстардын окуучулары тезистерди, аннотацияларды, конспектилерди сабаттуу жазышты, идеяларды жаратууну, топтолгон фактыларды системалоону үйрөнүшөт. Лекция, семинар, лабораториялык-практикалык сабактар, илимий-практикалык конференциялар өтүлөт. Бүтүрүүчүлөр тирүү организмдердин туугандык жакындыгын, жандуу, жансыз жаратылыштын биримдигин, биологиялык теорияларды, идеяларды, принциптерди, гипотезаларды түшүндүрө алышат. Адам организмине мутагендердин терс таасирлери, тукум куучу оорунун себептери, гендик жана хромосомдук мутациялар жөнүндөгү түшүнүктүргө ээ болушат. Ар түрдүү татаалдыктагы биологиялык маселелерди чыгара алышат. Жогорку окуу жайларында билимин улантуу үчүн окуучулардын профилдик мектептерде алган билими мыкты даярдык болуп эсептелет.

Кыргызстандын илим жана билим берүү министрлиги тарабынан профилдик окутуунун концепциясы № 3/2, 05.2009-жылдагы чечими менен кабыл алынып, №713, 22.07.2009ж. буйруктун негизинде бекитилген. Министрлик 2020-жылга мектептердин 10-11-класстарын профилдик окутууну пландап жатат.

2007-ж. 25.05. КРСУде профилдик окутуунун ресурстук борбору ачылган. Бишкектеги №12, №23, №24, №29, №33, №62, №67 гимназия мектептери менен кызматташтыкта профилдик окутууну жүргүзүп жатышат. Бүтүрүүчүлөргө сертификат берилет, алар КРСУне окууга мүмкүнчүлүк алышат. [2]

Кыргыз республикасында профилдик окутуу системасын 4 багытта жүргүзүү болжолдонууда:

1. Табигый-илимий (математика, физика, химия, география, биология)
2. Социалдык-гуманитардык (тарых, экономика, укук, география, социология, тил-адабият, коо таануу, педагогика)
3. Көркөм эстетикалык (музыка, сүрөт, эмгек, черчение, дизайн)
4. Технологиялык (маалымат технологиясы, агротехника, өндүрүш технологиясы, тейлөө технологиясы, медицина).

Жогорудагы профилдерди окутуу эки түрдүү программа менен ишке ашат:

А) Академиялык программа менен окуткан профилдик мектептер акредитациядан өткөн, лицензиясы бар ЖОЖдор менен кызматташат. Дисциплиналар боюнча ЖОЖдор тарабынан экспертизадан өткөн окуу программасына, окуу китептерине ээ болууга тийиш. Тандоо курстарды окуу менен окуучулар башталгыч кесиптик даярдыкка ээ болуп, андан ары окуусун ЖОЖдордо улантат.

Б) Прикладдык программа менен окутуу орто кесиптик окуу жайлар, фирмалар, ишканалар менен кызматташтыкта ишке ашырылат. Бул программа боюнча окууну бүткөндөн кийин окуучуга башталгыч кесиптик даярдыктан өткөндүгү тууралуу сертификат берилет. [3]

Элективдик курстарга окуучулар акы төлөп окушат. Окуучулар 1-3кө чейин элективдик курстарды тандаса болот. Базалык, профилдик, элективдик курстардын сааттары министрлик тарабынан бекитилет. Алгачкы этаптарында 70:20:10, келечекте 50:30:20 катышта сабактар өтүлүүгө тийиш.

Профилдик окутууну ишке ашырууда аткарылуучу милдеттер:

1. Профилдик окутуунун программасын иштеп чыгуу жана бекитүү.
2. ЖОЖдорго кирүү шарты боюнча бул программанын түзүлүшүн ЖОЖдор менен макулдашуу.

3. Билим берүү уюмдарынын деңгээлинде жана башкаруунун жогорку деңгээлдеринде башкарууну өзгөртүп түзүү.

4. Профилдик окутуунун формаларын жана уюштуруучулук моделдерин айрым билим берүү уюмунун деңгээлинде жана билим берүү уюмдарынын группасынын деңгээлинде иштеп чыгуу, бекитүү жана эксперименталдык түрдө апробациялоо.

5. Профилдик окутуунун тиешелүү типтеги программасы боюнча окутуучу кадрларды кайра даярдоо.

6. Профилдик окутуунун программаларын ишке ашыруу үчүн билим берүү уюмдарын жана окуучуларды сертификациялоо.

7. Профилдик окутуунун программаларын жүзөгө ашырууну ресурстук жактан камсыздоо.

8. Профилдик окутуунун программаларын негиздүү тандап алууларына шарт түзүү үчүн тогузунчу класстын окуучуларында профилге чейинки даярдыкты жүзөгө ашыруу.

9. Профилдик окутуунун программаларын жүзөгө ашыруу боюнча эксперимент өткөрүү.

10. Кыргызстанда профилдик окутууну кеңири масштабда жүзөгө ашыра баштоо.

Профилдик окутуу төмөнкүлөрдү камсыз кылууну көздөйт:

1). Жекече билим берүү программаларын түзүү жана аны жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүктөрүн (окуучулар тарабынан) камсыз кылуу.

2). Окуучуларды үй бүлөдө, локалдык жана региондук социумдарда ийгиликтүү социализациялаштыруу.

3). Окуучуларды тереңдетилген түрдө социализациялаштыруу.

Өлкөбүздүн келечеги жаштардын колунда. Сапаттуу билимге ээ болгон жаштардын экономикалык жана социалдык жактан кубаттуу өлкөнү курууда ролу чоң. Ошондуктан бүгүнкү күндө билим берүү системасында иштеген кызматкерлердин, мугалимдердин алдында татаал, түйшүктүү милдет турат. Бул милдеттерди чечүү үчүн билим берүү системасында бир топ алгылыктуу өзгөртүүлөр жаралууда. Жалпы билим берүүчү мектептердин жогорку класстарына профилдик окутууну киргизүү учурда эң актуалдуу маселе. Кыргызстанда профилдик мектептерди ачуу менен келечектеги компотенттүү жаштарды тарбиялап өстүрүүгө мүмкүнчүлүктөр жаралат.

Адабияттар

1. Каспржак А. Г. Проблема выбора: элективные курсы в школе. – М.: Новая школа, 2004. – 160с.

2. Кут билим гезити, 28. 08. 09., 8-б.

3. Андреева Н. Д. Профильное обучение: вчера, сегодня, завтра \ \ Биология в школе, 2004. №5. с. 21-24.